

Undvik skämsiga fallgropar, Östgöta Correspondenten, oktober 2009

Avslöjandet om Jan Guillous fraterniserande med KGB under 60-talet måste komma olägligt för såväl själve författaren till Skrivandets makt och vanmakt, som för de recensenter, vilka aldrig riktigt ställde frågan om sanningshalten i berättelsen. Vad man berättar och vad som undanhålls är ju också en del av sanningen. När så arkiven öppnas blir det, för att tala med ett gammal östgötsk uttryck, lite skämsigt.

De flesta av oss känner igen oss i situationen, då vi formligen uppslukade av någon annans berättelse alltför sent inser att sanningen var mer komplicerad än så.

Hur ska man veta när det är dags att dra öronen åt sig inför en annan människas hänfödda berättelse? Det är en fråga som vi har anledning att ställa oss, inte bara som läsare i soffan, utan även vid datorn då vi chattar med en okänd person på relationssajten, eller på kontoret i mötet med en ny kund för att inte tala om rekryteringsgruppen som ska anställa en ny medarbetare. Är den andre det han utger sig för att vara? Talar hon eller han sanning?

Den engelske språkfilosofen Paul Grice ställde upp fyra kriterier för ett gott och konstruktivt samtal. Det ska finnas **kvalité** i berättelsen där det man säger är tillräckligt sanningsenligt. Men det behövs också också **kvantitet**. Man ska berätta så mycket att den andre vet vad han eller hon behöver veta. Det är väl närmast där Jan Guillou brustit i sina memoarer. Dessutom ska ett gott samtal vara både **relevant** och **begripligt**.

Själv har jag efter flera års arbete med rekrytering i Svenska kyrkan sett hur människor helst vill berätta om sig själva som de önskar att de vore. Den som lyssnar har en välvillig tendens att förbise alla svårigheter och motsägelser i den andres berättelse.

Så när är det dags att bli fundersam då någon berättar om sig själv? Här följer åtta kännetecken:

1. Den andre växlar mellan att tala om sig själv i första och tredje person. När man kommer in på sådant som känns obehagligt övergår man säga man, han eller hon istället för jag.
2. Är hjälten i sin egen berättelse. Allt slutar med att man vinner eller klarar sig
3. Berättar om sig själv på ett oantastligt sätt. Allt låter anspråksfullt.
4. Polariserar ständigt sin berättelse. Någon är god den andre är snäll.

5. Självupptagen. Landar alltid i den egna känslan och tycker mest synd om sig själv även om man berättar om någon annan.
6. Tolkar sin egen berättelse och låter dig veta hur du ska förstå det som hänt.
7. Kräver en förståelse av dig som du rimligtvis inte kan ha. Blir frustrerad om man inte får medhåll.
8. Berättar om mirakulösa händelser och osannolika ögonblick, till vilka det ofta saknas vittnen. Det finns en doft av magi i det som sägs.

Om du som både berättare och lyssnare tar hänsyn till dessa fallgropar, slipper vi alla ovälkomena besök från livets hemliga arkiv och skämsiga garderober.

Jakob Carlander